

Кристинка Селаковић

ПУТ ДО СЛИКЕ

УМЕТНИЧКО ДЕЛО И ДЕТЕ – РАЗВИЈАЊЕ АПРЕЦИЈАТИВНИХ
СПОСОБНОСТИ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Др Кристинка Селаковић
ПУТ ДО СЛИКЕ
УМЕТНИЧКО ДЕЛО И ДЕТЕ – РАЗВИЈАЊЕ АПРЕЦИЈАТИВНИХ
СПОСОБНОСТИ У НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Издавач

Педагошки факултет у Ужицу

За издавача

Проф. др Сања Маричић

Уредник

Проф. др Сања Маричић

Рецензенти

Проф. др Јована Милутиновић,

Филозофски факултет у Новом Саду, Универзитет у Новом Саду
Проф. др Матјаж Дух, Факултет педагошких наука Марибор, Универзитет
у Марибору, Словенија

Проф. др Милош Ђорђевић,

Факултет педагошких наука, Јагодина, Универзитет у Крагујевцу

Лектор

Проф. др Љиљана Костић

Прелом и дизајн корица

Доротеја Думановић

Илустрација на насловној страни

Марко Црнобрња, *Пути за Илок, 2020. (корисници се уз дозволу аутора)*

Превод резимеа

Доц. др Горица Томић

Штампа

Штампарија „Топаловић” Ваљево

Тираж:

300

ISBN 978-86-6191-089-0

Део средстава за штампање ове књиџе обезбедио је Град Ужице

Одлуком бр. 8/3 од 8. 5. 2025. године, Наставно-научно веће Педагошког факултета у Ужицу Универзитета у Крагујевцу одобрило је да се овај рукопис објави као монографија.

Сва права задржава аутор.

Кристинка Селаковић

ПУТ ДО СЛИКЕ

УМЕТНИЧКО ДЕЛО И ДЕТЕ – РАЗВИЈАЊЕ
АПРЕЦИЈАТИВНИХ СПОСОБНОСТИ У
НАСТАВИ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ

Ужице, 2025

•••• САДРЖАЈ

- 13..... **УВОД**
- 19..... **ЛИКОВНО ОБРАЗОВАЊЕ И ВАСПИТАЊЕ – ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЕ**
- 21..... Ликовна уметност у васпитно-образовном систему – успостављање равнотеже између афективног и сазнајног
- 25..... Когнитивне развојне теорије у ликовном образовању и васпитању путем уметничког дела
- 39..... **НАСТАВА ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ У СВЕТЛУ САВРЕМЕНИХ ТЕНДЕНЦИЈА**
- 43..... Ликовно образовање и васпитање у савременом курикулуму
- 47..... Циљеви и исходи наставе ликовне културе у домену перцепције и рецепције уметничког дела
- 53..... **ОСНОВНО ПОИМАЊЕ УМЕТНОСТИ**
- 55..... Појам уметничког дела
- 59..... Слојеви уметничког дела
- 65..... **УМЕТНИЧКО ДЕЛО И ДЕТЕ**
- 69..... Уметничко дело у контексту развијања ликовних способности ученика
- 78..... Ликовна апрецијација – термилошко одређење
- 85..... Развијање ликовне апрецијације код ученика
- 90..... Подстицање и развијање креативности ученика путем уметничког дела

- 95..... **МУЗЕЈ – МЕСТО ОБРАЗОВАЊА, ВАСПИТАЊА И КУЛТУРНОГ УЗДИЗАЊА**
- 99 Конструктивистички приступ учења у музеју
- 104 Музејска педагогија и њена улога у развијању ликовне апрецијације
- 111 **НАСТАВНЕ МЕТОДЕ ПРИЛИКОМ ПОСМАТРАЊА УМЕТНИЧКОГ ДЕЛА**
- 114..... Специфичне методе у настави ликовне културе
- 117 Методе за подстицање и развијање ликовне апрецијације
- 125..... Како посматрати и комуницирати са уметничким делом
- 131..... Улога наставника приликом посматрања и доживљавања уметничког дела
- 137..... **СМЕРНИЦЕ ЗА УНАПРЕЂИВАЊЕ НАСТАВЕ ЛИКОВНЕ КУЛТУРЕ**
- 144 Ток и реализација програма *Пућ до слике*
- 148 Наставне јединице ликовне културе – *Пућ до слике*
- 177..... **ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА**
- 185..... **SUMMARY**
- 193..... **ЗАХВАЛНОСТ**
- 197..... **ЛИТЕРАТУРА**
- 215..... **БЕЛЕШКЕ О ФОТОГРАФИЈАМА**
- 217..... **РЕГИСТАР ИМЕНА**
- 225 **БЕЛЕШКА О АУТОРУ**

• • • • УВОД

Слика 2. Радови ученика четвртог разреда основне школе инспирисани делима Боба и Роберта Смита

*„Све школе би требало да буду уметничке школе”
(„All Schools Should Be Art Schools”)*

Боб и Роберта Смит

Да ли је британски уметник који ради и ствара под псеудонимом Боб и Роберта Смит (Bob and Roberta Smith) насловом своје слике *Све школе би требало да буду уметничке школе* привукао пажњу јавности? Зашто овако размишља и која је његова мисија? На шта нас он упозорава и скреће пажњу? Да ли је настава уметности у школама заиста маргинализована? Нажалост, сведоци смо да овде има доста истине. Британски уметник, писац и музичар Патрик Брил (Patrick Brill, рођен 1963. године), који се јавности представља под псеудонимом Боб и Роберта Смит, осмислио је ову слику (*„All Schools Should Be Art Schools”* настала 2013. године) више као парола поводом оснивања своје Уметничке партије, интересне групе која окупља све оне који су забринути због тога што се у енглеским школама све мање придаје значај уметности и дизајну. Полазиште за његова размишљања потекла су од идеје да су политичке кампање проширена уметничка дела која укључују разне артефакте који подижу свест код људи. Велики део његове уметности има облик осликаних знакова. Ови шарени слогани на транспарентима и плакатима оспоравају елитизам и заговарају важност креативности у политици и образовању.¹

Уметност је Боб и Роберта Смит студирао на престижном лондонском Голдсмитовом колеџу, који је у то време, почетком деведестих, био једна од најчувенијих уметничких школа, где је, како сам каже, научио „како да мисли,

1 Више о уметнику видети на линку: <https://www.vonbartha.com/artists/bob-roberta-smith>.

а не шта да мисли”, да гледа, схвата и користи дате чињенице тако да на крају направи нешто своје. За њега је било важно оно што је од добијених информација на крају сам начинио. Дакле, уметничка школа је Бобу и Роберту Смит омогућила да мисли својом главом и да стекне самопоуздање при доношењу властитих одлука, научила га да буде критичан и да истрпи критику, и из школе је изашао самосвестан и самоуверен, какав би требало да буде сваки појединац после школовања. Одатле је даље развијао своју теорију, која се се попут паролла појављивала на његовим сликама – „Све школе требало да буду уметничке школе” – чиме је желео да скрене пажњу људима не само у Великој Британији већ и у целом образовном систему. Он сматра да би академске установе требало да преузму приступ образовању какав се негује у уметничким школама. „Сви уметници су учитељи/наставници. Уметност се у основи састоји у томе да се људима покаже свет, али начин учења никада није једноставан”, истицао је у својим јавним наступима и интервјуима.² Овде се, пре свега, мисли на циљ сваке школе, образовне установе, а то је да негује креативност, самоспознају, слободу мишљења. Без обзира да ли је школа уметничка или не, циљ је да нам деца из школе изађу интелектуално радознала, самоуверена, самостална, сигурна и сналажљива за даљи живот и рад (Gomperc, 2022).

Колико се Боб и Роберта Смит залагао за оснаживање уметничког образовања у енглеским школама показује изложба *Уметност пружа деци осећај моћи* (*Art Makes Children Powerful*) која приказује отворено писмо које је Смит написао тадашњем британском секретару за образовање, Мајклу Гову (Michael Gove), у којем се противи предложеном уклањању уметности из основног наставног плана и програма GCSE у Енглеској. Ово писмо и његов приказ су кључни за разумевање Смитове праксе и значаја његовог уметничког дела под називом *Уметност пружа деци осећај моћи* (2012–2013), доступног на Seditio Art.³ За Боба и Роберту Смит учешће публике је централно – у толикој мери да је његов крајњи циљ да преокрене однос између себе и гледаоца како би потоњег ставио да буде задужен за своју уметност и мисаони процес иза ње. *Уметност чини децу моћном* није само слоган који тежи ка политичком клишеу, већ је и позив на активизам и свест против политичког естаблишмента; апел за политичко деловање у вези са питањем за које се Смит страствено залаже.⁴

Овај енглески уметник један је од оних који својом уметношћу указују на глобални проблем и предрасуде које прате ликовно образовање у целом свету. Сведоци смо да опште образовање и даље даје примат природним наукама, логичкој интелигенцији, математици и језичким ком-

2 Bob & Roberta Smith, <https://www.vonbartha.com/stories/the-whole-world-is-an-art-school/>.

3 Seditio Art, <https://www.seditioart.com/bob-and-roberta-smith/art-makes-children-powerful>.

4 Видети на: <https://www.seditioart.com/bob-and-roberta-smith/art-makes-children-powerful>.

петенцијама, док се ликовно васпитање и образовање, односно уметност доживљава као забава, игра, хоби, одмор од тешких предмета, интелектуално лагана активност, а занимање уметника као непрофитабилно и посао од кога се не може лагодно живети. Сматра се, такође, да је уметност само за талентовану децу и да припада домену афективног, али не и когнитивног. Приступи раду су најчешће традиционални, без интердисциплинарног приступа, пројектног планирања, активних и интерактивних облика рада, а број часова је сведен на минимум. Међутим, савремене тенденције у образовању ипак указују на изузетан значај који ликовна култура има на свеукупан развој деце. Поједини теоретичари и стратешка документа посматрају ликовно образовање и васпитање као веома важну област за развој целокупне личности детета, њихове опште културе, креативности, ликовних способности, слободе изражавања емоције, мисли и естетског укуса. Такође, указује се на кључно питање – чему нас уметност може научити (Eisner, 2004). Зато су идеја и опредељеност за истраживање ове теме инспирисани актуелношћу потребе да се значај улоге уметности још више истакне и на њу укаже.

Монографија *Пут до слике: уметничко дело и дете – развијање априцијативних способности у настави ликовне културе* посвећена је улози и значају уметничког дела у ликовном образовању и васпитању. Уметничко дело уводи децу у свет уметности с циљем развијања ликовно-априцијативних способности – стваралаштва, перцепције, рецепције и уважавања уметности. Намера је да се методичким приступима и поступцима уметност светске и националне културне баштине приближи деци млађег школског узраста како би је више ценили, уважавали и разумели.

У раду је прихваћен став да је за целовит развој ученика неопходно повезивати и истовремено развијати продуктивне – када дете ствара уметност – и рецептивне ликовне способности – када дете упознаје и доживљава уметност као део културног наслеђа (Anderson, 1988; Arnhajm, 1985; Bertscheit, 2001; Chapman, 1978; Duh, 2004; Duh, Čagran & Huzjak, 2012; Eisner, 1991; 2002; Housen, 1987; Karlavaris, 1991). Образлажући значај уметности за развој детета, Елиот Ајзнер (Eisner, 2002) је истицао да поред развијања естетске интелигенције и креативних потенцијала, процеси који се одвијају у ликовном образовању омогућавају ученицима искуствено учење и помажу им да успоставе комуникацију са уметничким делом и тако науче да искажу свој доживљај и експресију. Уметност доприноси да дете на различите начине изражава и представља своје идеје, осећања, емоције и културна уверења (Gibson, 2003: 112). Зато је потребно омогућити деци, на што млађем узрасту, сусрет са уметничким делом и интеракцију са уметничким остварењима како би се код њих развијала способност опажања и покренуо њихов стваралачки набој.

Уметничко дело је саставни део ликовног васпитања и образовања и има функцију да подстиче ученике да активно посматрају, доживљавају и вреднују уметничко дело, али пут до слике није једноставан. Представља дуготрајан процес који подразумева постепено увођење деце у свет уметности и ликовног стваралаштва. Сматра се да уметничко дело утиче на развој перцепције, рецепције и естетских вредности и да је неизмерно важан за развој и напредовање детета не само у ликовној уметности, већ и у другим васпитнообразовним подручјима, што целокупно доприноси развоју опште културе детета. У нашем језику не постоји један обједињујући термин за вредновање, уважавање и разумевање уметности, али у референтној литератури (Kraguljac i Karlavaris, 1970: 5) која се бави овим процесима прихваћен је термин ликовна апрецијација (енгл. Art appreciation). Они су појмом ликовно-апрецијативне способности означили комплексност појаве која се дешава приликом посматрања и примања/доживљавања уметничког дела. Тако се код деце у исто време покрећу и когнитивне и афективне особине, укључују се емоције и осећања, али и сазнања и разумевања. Важно је истаћи да се апрецијативне способности могу развијати код деце свих узраста, од предшколског, преко млађег школског узраста до оних старијих, без обзира да ли имају таленат за то или не.

Имајући у виду значај уметничког дела у настави ликовне културе, у монографији се указује и на значај васпитно-образовне улоге музеја који последњих деценија у знатној мери доприноси целоживотном учењу и подучавању. Ова установа културе прикупља, чува и научно обрађује уметничка дела и артефакте, а у исто време је и значајан извор информација који је важан за образовање ван оквира школских институција. У савременом дискурсу о музејској педагошкој делатности доминирају конструктивистичке теорије о конструкцији знања, чиме се даје полазна основа за развој педагошких активности и учења у музеју. Музеји су институције где се може на најбољи начин остварити контакт са оригиналним уметничким делима, а самим тим и учити путем искуства.

У последњем делу монографије представљен је иновативан програм *Пут до слике* који је осмишљен са циљем да унапреди наставу и учење у области ликовне културе, посебно у сегменту посматрања уметничких дела и развијања ликовне апрецијације. Идеја је, да се поред практичног рада и стварања, подједнака пажња посвети и уметничком делу у настави ликовне култура млађег школског узраста. Програм предлаже специфичне методе и приступе који ће помоћи учитељима да побољшају вишестрану комуникацију између себе и ученика, ученика и уметничког дела, као и између самих ученика.

Монографија се заснива на истраживањима из области ликовног образовања у оквиру првог циклуса обавезног школовања, који представља темељ за даље учење и развој ученика. У раду су изложена размишљања, закључци, методички поступци и педагошке импликације које могу бити корисне не само учитељима и наставницима ликовне културе, већ и руководиоцима школа, као и студентима учитељских, педагошких и уметничких факултета. Заправо, садржај је усмерен и ка знатно широј читалачкој публици – родитељима и свим појединцима који показују интересовање за васпитање и образовање креативних, ликовно писмених, друштвено одговорних генерација ученика, способних за критичко промишљање и рефлексију. Намера аутора је да ова публикација буде посебно корисна будућим генерацијама студената који желе да раде у школи, охрабрујући их да настави ликовне културе приступе слободно, флексибилно, иновативно и отворено. Истовремено, тежња је подстаћи их да утемеље и прошире своја интересовања у пољу уметности, али да се у исто време покрене њихов истраживачки дух и знатижеља за постављањем нових питања, критичких промишљања, тумачења и аргументацију.

Мисија ове књиге је да заједно покушамо да уметност ставимо на место које јој припада. Уметност нам је неопходна јер нас оплемењује и чини да свет буде лепши и пријатнији, а важно је да деца и млади то схвате на веома раном узрасту. Говорећи о уметности, наш уметник Милан Туцовић је једном рекао:

„Умешноста је лепоћа. Лейо је врхунски појам који има моћ да обједини све остале. Лейо је нагрехен појам и самом добру. Лейо може у себе да укључи и зло – на такај начин ће се прославити добро. И ружно ће нестати у лейом. Постаће само фрагменти велике Лейоће.“

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

37.019.33:73/76

7.01

СЕЛАКОВИЋ, Кристинка, 1967-

Пут до слике : уметничко дело и дете – развијање
апрецијативних способности у настави ликовне културе
/ Кристинка Селаковић. - Ужице : Педагошки факултет,
2025 (Ваљево : Топаловић). - 222 стр. : илустр. ; 25 cm

Тираж 300. - Белешка о аутору: стр. [225]. - Библиографија:
стр. 197-215. - Регистар.

ISBN 978-86-6191-089-0

а) Ликовно васпитање -- Настава -- Методика

б) Уметничко дело -- Перцепција

COBISS.SR-ID 169770249

- ● ● За педагошку науку неопходно је пратити савремене тенденције које ликовно образовање и васпитање посматрају као веома важну област за развој целокупне личности детета – његове опште културе, креативности, ликовних способности, слободе изражавања емоција, мисли и естетског укуса. Читајући теме које се обрађују у рукопису, уочава се усмереност ауторке на проучавање налаза теоријских и емпиријских истраживања у њиховим различитим међуодносима, што доприноси расветљавању феномена уметничког дела у ликовном образовању и васпитању. Полазећи од научних, теоријских и методолошких основа, ауторка истиче значај постепеног увођења деце у свет уметности и ликовног стваралаштва и подстицања ученика на активно посматрање, доживљавање и вредновање уметничког дела, чиме се подстичу перцепција, рецепција и естетске вредности. Монографија представља значајан допринос научном развоју области методике наставе ликовне културе, али и развоју педагошке науке уопште. Вредност рукописа рефлектује се и у могућностима његовог коришћења у различите сврхе.

Изводи из рецензије: проф. др Јована Милутиновић

- ● ● Монографија је посвећена улози и значају уметничког дела у ликовном образовању и васпитању. Пут до слике уводи децу у свет уметности с циљем развијања ликовно апрецијативних способности – стваралаштва, перцепције, рецепције и уважавања уметности и уметничког дела. Савремене тенденције у образовању посматрају ликовно образовање као важну област за целокупни развој детета, за развој креативности, опште културе и слободу изражавања. Зато је у овом рукопису наглашен став да је за целовит развој ученика неопходно повезати и истовремено развијати продуктивне и рецептивне ликовне способности – када дете упознаје и доживљава уметност као део културног наслеђа.

Будући да је обрађена проблематика оскудно заступљена у литератури доступној на српском језику, овај рукопис има посебан значај за стручну јавност. Рукопис почива на истраживањима која су везана за ликовно образовање првог циклуса обавезног школовања које поставља темељ даљег учења. У раду су изнета размишљања, закључци, импликације и методички поступци који могу бити корисни учитељима, наставницима ликовне културе, руководиоцима школе, студентима учитељских, педагошких и уметничких факултета, али и знатно широј читалачкој публици – родитељима и свим појединцима који су заинтересовани за формирање креативних и ликовно/уметнички писмених и одговорних генерација ученика који умеју критички да промишљају.

Изводи из рецензије: проф. др Милош Ђорђевић

- ● ● Др Кристинка Селаковић нуди јавности рукопис под називом Пут до слике: уметничко дело и дете – развијање апрецијативних способности у настави ликовне културе који је посвећен теми изузетно важној за свеукупни развој детета. Уметност, уметничка дела и уметничко образовање пружају деци могућност за искуствено учење, социјалну интеракцију, развијање емоција и сазнајних процеса. Осим школа посебна пажња је посвећена и музејима који представљају обogaћену средину за учење. Запажања, размишљања и закључци изнети у овој монографији биће инспирација даљим истраживањима и солидна база за будуће истраживаче, методичаре и ликовне педагоге који ће се бавити уметничким делом у настави или у музејским образовним програмима.

Изводи из рецензије: проф. др Матјаж Дух